

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. vasario 27 d.

Nr. 41 (9)

Saturday supplement February 27, 1999

No. 41 (9)

Pilkšvosios ląstelės ir spalvoti rašikliai

VYTAUTAS A. JONYNAS

Iciuoždamas į baigminę šio takstantmečio atraižą, storas mūsų kultūrinis žurnalas *Metai* ryžosi mažytei kosmetinei operacijai. Redakcijai atrodė svarstyti jos tarnautojo Gintaro Bleizgio pageidavimas parodyti mėnraštyje daugiau susidomėjimo žmonėse populiaria vadinamąja „pažintinės vertės“ raštija. (Ir aptarti ją, pridėkim, nebūtinai kabalistiniu „aukštojo stiliaus“ valapiuku.)

Taip atsirado žurnale „Svarstymų“ skyrelis su iškabintu, kaip pridera, transparentu: „Ar reikia aktualizuoti literatūrą?“ Į tą šukšnį atsiliepė jau net trys asmenys, rasit, ne visai apsižiūrėję, jog iš esmės Gintaro Bleizgio požiūris į grožinę kūrybą yra ikonoklastinis ir eretiškas. Kaip žinome, visame kultūriname pasaulyje tikroji literatūra yra toji, kuri dėstoma universitetuose. Šiuo gi „aggiornamentu“ būtų praveriamos durys visokiausiai nešvarybei: „best-selleriams“, memuaristikai, turistiniams aprašams ir kitokiai paralištorai. Tuo pačiu pasiklasama po akademinio „Establishment“ pamatais, kėsiniama į jo prigimtine teisę nustatinėti, kokio nuobodumo raštija laikytina maistinga sielai, analizuotina ir aukštintina.

Tikriausiai atsiras balsų, kurie duos atkirtį šiai klaidatikystei. Iš viso esame dar svarstymų stadijoje. Neaišku, ar šiuo siūlymu norima vertinti būsimąją raštiją, ar naujai perversinti literatūrinį paveldą. Tačiau kai kurie Giedriaus Viliūno samprotavimai atrodo beveik logiški ir priimtini. Jis, pavyzdžiui, rašo:

„Šiandieniška literatūros samprata plačiajam skaitymui nelabai svarbu, ar gera knyga atitinka tradicinius žanrų kanonus, ar ne? Ar Marcelijaus Martinaičio laiš- kai, Alfonso Nykos-Niliūno dienoraičiai, Viktorijos Daujo-

tytės estetika yra mažiau iškalbūs, meniški, negu kokie romanai, pjesės, eilėraščiai? Neabejotina, kad ši kita, kitokia literatūra taip pat visuomet buvo ir yra mažiau už tikrąją reikšminga mūsų kultūrai, tik mes, „literatūros lauko žmonės“, vis sugebėdavom prisidengti akis ir buras. Užtenka prisiminti B. Sruogos *Dievų mišką*, tremties ir partizanų memuarinius tekstus, Jurgio Savickio ke- lionės aprašymus, Gabriele Petkevičaitės-Bitės karo metų užrašus. Su jais mūsų literatūra daug erdvesnė, turtin- gesnė, negu atrodo, žvelgiant į grynųjų formų rėžį“ (*Metai*, 1999 sausis).

Kas be ko, autorius neapsižiūrėjęs, kad, sakysime, memuarinė raštija ne vienodai patraukli visoms amžiaus gru- poms, bet jo užuomina į *Dievų mišką* yra neabejotinai taikli. Šio kūrinio kelias į skaitytoją buvo pažymėtina vargingas nuo pat pradžios, ir tikrai jis labiau nei koks kitas vadina- mosios „paraliteratūros“ veika- las, nusipelnė rehabilitacijos. Bent išieivijoję, kur jis igno- ruojamas. Nors *Dievų miško* ištraukos buvo skelbiamos išieivijos spaudoje gana anksti, nedaug kas turėjo visą tekstą, o dar mažiau suvokė jo savi- tumą, išskirtinumą. Daugu- mai atrodė jis dar vienu publi- cistinės kacetinės raštijos, ku- rios anuomet, 1957 m., buvo apstčiai, pavyzdžiui.

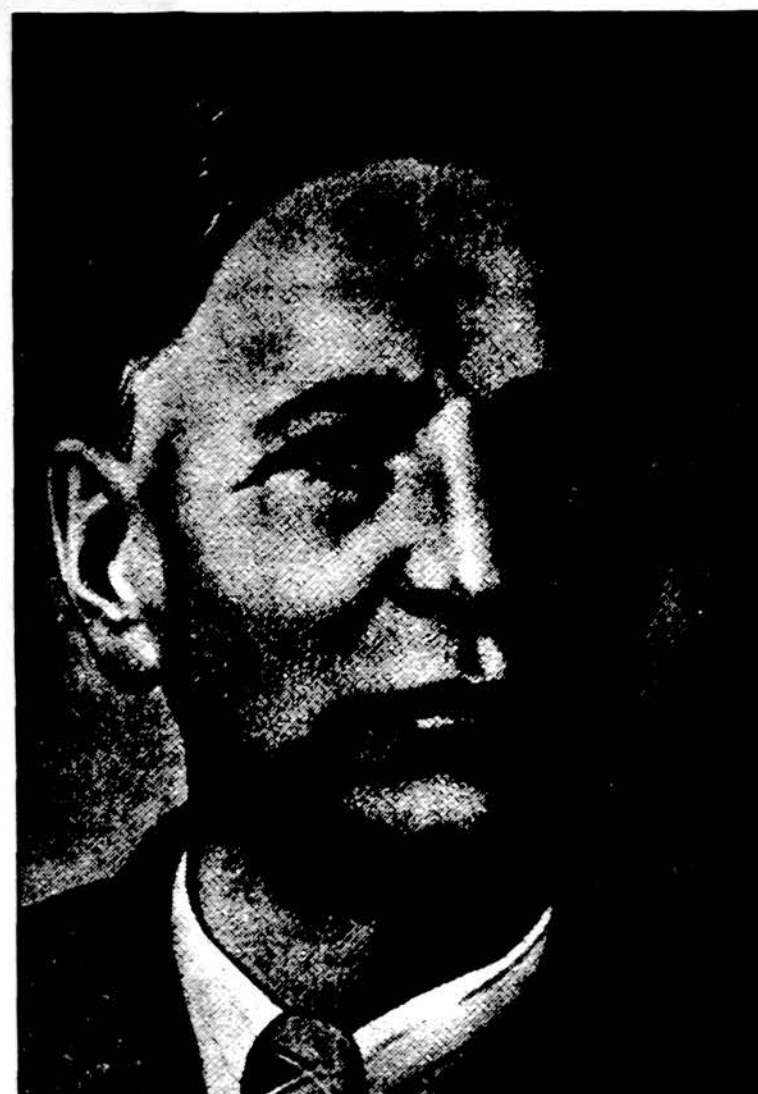
Neužmirština taip pat, kad savaip *Dievų miškui* užbėgo už akių Stasio Ylos memua- rinė knyga *Žmonės ir žvėrys*. Nors joje Sruoga buvo mini- mas su didele pagarba, toji knyga buvo pirmuoju doku- mentu apie įkaitų už Lietuvos laisvę likimą ir patenkino žmo- nių smalsumą. Užtat, jei pasi- taikydavom kokių atgarsių iš žmonių, skaičiusių *Dievų miš- ko* ištraukas, jų reakcijos bū- davo maždaug tokios: arba pasisakydavo skaitę Ylos kny-

gą ir to jiems pakakę, nes jų organizmas nepakelias apra- šomųjų baisių, arba prasi- tardavo, jog juos neigiamai veiktų Sruogos tekstas, šai- pokiškas jo tonas ir ne- kvapūs žodžiai. Vienas kitas bąmbeldavo, kas be ko, kad esą būtina išversti *Dievų miš- ką* į anglų kalbą, idant susi- pažintų su juo svetimaučiai.

To lūkesčio patenkinti, deja, nepaskubėjo nei lengvai Šek- spyro kalbą kramsnojantys Lietuvoje, nei išieivijos jauno- sios kartos atstovai. Kaip ži- nom, *Forest of Gods* (vertė Aušrinė Byla) pasirodė tik 1996 metais. Nors vertimai į rusų, lenkų, latvių, estų, pran- cūzų ir ispanų kalbas buvo išėję anksčiau (rusiškasis jau 1958 metais).

Dabar angliškasis tekstas lengvai prieinamas tiek Lietu- vos, tiek išieivijos skaitytojui — pakanka kreiptis į vertėją šiuo adresu: Aušrinė Byla, 134 Haven Ave. 5 G., New York, N.Y. 10032-1124.

Keista, neteko aptikti jokio jo aptarimo nei čionykštėje, nei tenykštėje spaudoje. Ir toliau Sruogos protestą prieš totali- tarinių santvarkų smurtą te- belydi tylos boikotas ir ben- druomenės apatija. O gal tai vadinti nesuvisuikimu ir net tautinio išdidumo stoka? Juk niekam ne paslaptis, kad vien- vertimai į anglų kalbą, tą nūdienę „linga franca“, sutei- kia mažų tautų kūrybai užsienio pasą į plačiojo pasa- lio saulėtąją pusę. Nei Isaac Bashevis Singer, nei Josif Brodsky, Czesław Miłosz, pa- galiau graikų poetai nebūtų laimėję Nobelio premijų, jei jų kūryba nebūtų buvusi iso- dinta į anglų kalbos vėžį, jei jų vertimai nebūtų buvę pa- sleisti po platų bibliotekų tinklą. Kodėl viso to neprisi- minti? Kaip esu rašęs, aptar- damas šio dienraščio skiltyse Eidinto Žalio *Lietuvos istoriją* anglų kalba (*Lithuania in European Politics*), tokia inicia-

B. Sruoga

tyva vargu ar pareikalautų iš- telkinių nepakeliamų našų.

Šiuokart ji būtų dar tuo pras- mingesnė, kad, rasit, pa- sitarnautų ne vieno nusveti- mėjusio grizimui į savo ben- druomenę. Jūk, kaip bebūtų, istorijos vadovėliai, nepaisant, kaip gambiai ir lakiai surėdyti, vis vien sprangoka skaityba. Atsiminimų literatūra nepaly- ginamai pranašesnė. O *Dievų miško* atveju, tikrai nėra jokio pirkimo katės maiše. Ši knyga unikali, viena tokia ne vien mūsų raštijoje, bet, kaip teigia garsus mūsų kritikas Vytautas Kubilius, — „vienas origi- naliausių veikalų gausioje Eu- ropos memuaristikoje apie konclagerius“.

Ne atsitiktinai jos rank- raščiui prireikė pratūnot dau- giau kaip dešimt metų tam- soje, nors tie kryžiaus keliai faktiškai buvo nežinomi iš- ieivijos skaitytojui. Sruogos ga- linėjimasi su veikalo peržiūros komisija 1946 metais atsklei- dia Algis Samulionis naujojo Sruogos raštų laidoj ir teks tą jo kovą su žemaziūres, viena- kryptės pasaulėvokos pada- rais aptarti kiek vėliau.

Kaip žinome iš dviejų ben- dratemių veikalų (*B. Sruoga mūsų atsiminimuose* ir *B. Sruoga Didysis*), kontroversiškai Sruogos asmenybei buvo lem- ta turėti gyvenime visą būrį priešų, bet taip pat ne ma- žesnę būrį draugų. Bet už vis nuostabiausias dalykas yra tai, kad atidžiausio ir išti- kimiausio gerbėjo jį susi- lūkė po mirties Algio Samu- lionio asmenyje. To kruopš- taus literatūros tyrinėtojo dė- ka Sruogos įnašas į mūsų lite- ratūros plėtrą nebuvo už- mirštas ir, rasit, įžvalgiausią bei paveikiausią *Dievų miško* aptartį aptinkam neseniai pa- sirodžiusio IV-ojo tomo pa- aiškinimuose. Viešpaties va- lia Algis Samulionis spėjo už- baigti prieš mirtį visą septy- niolikos tomų redagavimą. Jo ketvirtasis tomas talpina be *Dievų miško* neužbaigto roma- no *Sanvarta* rankraštį, apysa- ką *Kas bus, kas nebus, o žemaitis nepažįs* ir patios an-

kstyviausios Sruogos prozos fragmentus.

Palyginus D.M. tekstą su 1957 metų laida, jokių įvai- ravimų nėra. Pradingo nebent kažkodėl turinio lentelė, nors skyrių pavadinimai išliko tie patys. Savaimė suprantama, kad skiriasi vien įvada. 1957 metų laidoje Šarmaičio pra- tarmė „Kaltinamasis aktas fa- šizmui“ aidėjo, kaip derėjo anuomet, retorikos dūdų or- kestru ir katutėm Didžiajai rusų tautai (antraip leidinis nebūtų praėjęs pro cenzūrą). Nūdien laidoj tų aukštų gaidų nėra, nors Samulionio pa- aiškinimuose skaitytojo ausi- teberėžia nuolatinis žodžio „fa- šizmas“ linksniavimas. Šiaip neužgintinai juntama, kad komentautojo akys komunis- tinė ir fašistinė santvarka yra dvynės, abi labi tokios.

Tiesa, Samulionis nebando lyginti *Dievų mišką* su kitų buvusių Stuthof kalinių kny- gomis. Pavyzdžiui, su Fiodoro Supronovo *Suom putiom*, ku- rią Samulionis mini savo Sruogos monografijoje (*B. Sruoga. Vilnius, „Vaga“ 1986*). Tačiau jis vykusiai aptuopia patį esminį *Dievų miško* bruožą, išskiriantį jį iš daugelio holokausto aprašų, būtent nebuvimą joje jokių savigailos, sentimentalizmo apnašų.

„Ryškindamas savo beteisio katorgininko situaciją hitle- riniam lageryje, — rašo Sa- mulionis, — Sruoga beveik niekur neperveria vidinių per- gyvenimų. O tai gana ne- įprasta memuarinėje litera- tūroje“ (p.607).

Beveik nekalbama apie tē- vynes ir šeimos ilgesį, kuri, sprendžiant iš laiškų, B. Sruo- ga išgyveno labai stipriai“ (p. 607).

Samulionis nepabrėžia dar kitų teksto dorybių, kitaip sakysim, išvengimo publicisti- nio įrodinėjimo ar hitlerininkų demonizavimo, bet jis įžval- giai pripažįsta, kad, vaduo- damasis iš visų būdingų ka- cetų žmonėms traumų, Sruoga nusikalė jam vienam, jo tem- peramentui tinkamą pasako- jimo manierą — realizmo, iro-

BALYS SRUOGA

*Kas vakarą tylų su skausmu žiūriu,
Kaip slepiasi saulė už girių tolių!*

*It vystančio žiedo, it ryto rasos
Taip gaila, taip gaila, taip gaila man jos!*

*Saulutė vis kilo ir kilo aukščiau —
Manoji dainelė skambėjo plačiau...*

*Uždegė dangų ugnis — pazarai —
Suvirpo dainelės gailingai skardai...*

*Bepiga dainuoti, kai saulė aukštai,
Kai tyso kaip saulė mergelės skruostai...*

*O saulė užgęsta ir verkia varpai —
Dainelė — kaip tolumo dalgio skardai...*

*Pavydžiu aš saulei skaisčiosios buities:
Tai visą pasaulį žemčiūgais nuties,*

*Tai vėtrą pašėlusią tyčia pakels,
Ir dangų, ir žemę vienaton suvels...*

*Tai typosis vėlei, it deivė spindės —
Tamsiausias bedugnes kaip dangų nušvies...*

*O man bedūmiant po laukų dūmas —
Tai kas palydės in mėlynę godas!*

*Sparnuotasis rūkas... Plati vienuma!
Sudie tau, saulute! keliauki viena!*

*Keliausiu ir ašei... Kai marės užkauks,
Daina mana ašaroms tai pasidžiaugs!*

*Palšas rūkas slegia žemę...
Vientisi takai!
Tik prašūtė, jau sutemę
Liūdną dalią žemei lemia
Sukaupiti skliautai...*

*Tartum niekas nemylėjo
Išlaisvos takų...
Tartum vienos raudos vėjo
Liūdną žemę telydėjo,
Gundė prie sapnų...*

*Lauksi ryto!... Ims blcivytis
Slegiantys rūkai?...
Tik žiedai tie nurašyti,
Tik jutimai išaižyti —
Neprišis, sakai?...*

*Gi išauš kita gadynė,
Dievina, skaisti...
Ar, tiek lūkesių pažinę,
Tiek siekimų užauginę,
Būsim užmiršti?...*

*Gal hiti, dausas pajutę,
Vienumoj nebekeles...
Ir nustos verpetai siutę,
Ir švitėjimai prakiutę
Išguituosius pamylės!...*

B. Sruoga. Raštai. I t., 1967

B. Sruogos biustas, sukurtas skulptoriaus Giedriaus Plechavičiaus, 1997 m. spalio 16 d., minint rašytojo 50 metų mirties sukaktį, atidengtas Birštone. Nuotr. Gedimino Svitojus

nijos ir satyros samplaiką. Sa- mulionį stebina veikalo vien- tisumas, impulsyvumas, tary- tumei jis būtų pasirašęs „vie- nu prisėdimu“. Jį žavi Sruo- gos kalbos versmynai, samo- jaus blyksniai. Tolygaus spon- taniškumo, žaismės ir prozos talpumo tikrai netenka aptikt- jokiam svetimaučio kaceti- nės tematikos kūrinyje. *Dievų miškas* aiškiai nėra antraroše raštija.

A. Samulionis pastebi ir kitą paradoksalų reiškinį. Būtent, kad Sruogos užmojus iš esmės nebuvo išsipasakot, pasiskųst savo nedalia, bet panaudot visą savo žodžio galią reiki- liam ir objektyviam nacių to- talitarizmo sistemos skrodi- mui. Tai liudijanti, pasak Sa- mulionio, pati *Dievų miško* są- rėda. Jos skyrelių antraštės, kuriose sistemingai, kruopš-

čiai ir nuosekliai bandoma ap- tarti stovyklos hierarchiją, vi- sas tarnybas bei vadybas, mir- tininkų ir pareigonių san- tykius, kalinių grupes ir viso- kią sąveiką. Mažiau gabaus rašėivos rankose tokia analizė galėjo išvirst į kažką baisaus, vokiškai pedantiško, bet Sruo- ga išvengia tiek ištęstumų, tiek monotoniškos. Jau yra pra-ėjė pusė šimtmečio nuo jo rankraščio užbaigimo dienos, tačiau daug scenų scenarijų tvyro atmintyje.

A. Samulionis atkreipia skaitytojo dėmesį dar į kitą būdingą knygai bruožą: „Knygoje daugiau kaip šim- tas veikėjų, neįprastai didelis skaičius net memuariniams kūriniams, literatūrologų kar- tais palyginamiems su portre- tų galerija.

Nukelta 2 pl

Jo talentas nemarus

Kompozitorius Juozas Strolia ir jo palikimas prisimenamas jo 30 metų mirties proga

PAULIUS JURKUS

Juozas Strolia

Juozas Strolia ir muzikus — kompozitorius atėjo skirtingu keliu, nei kiti to meto muzikai. Gimęs 1897 liepos 11 d. Velykūnų k., Leliūnų vals., Utenos apskr., jaunystėje ilgai gyveno kaime, rodydamas muzikos pamėgimą ir neeilinius gabumus. 1921 m., būdamas 24 m., Kauno muzikos mokykloje pradėjo mokytis smuikavimo. Mokėsi iki 1924 m.

Tų metų rudenį įstojo į Klaipėdos muzikos mokyklą, kuri buvo įkurta 1923 m. rudenį. Mokykla buvo jaunatviška, dinamiška, sutelkusi gražias ir kūrybingas ateities muziko pajegas. Muzikos mokyklą baigė 1929 m.

J. Strolia buvo savamokslis, pats skaitė, lavinosi. Domėjosi visokiais mokslais. Turėjo gerą atmintį. Muzikos mokyklą baigiant reikėjo pristatyti ir reikalaujamą gimnazijos klasių baigimo pažymėjimą. Bene Vieksniuose jis išlaikė reikiamus egzaminus.

Mokytojo darbe

1929 m., būdamas 32 m., pradėjo mokytojauti Tauragės aukštesniojoje komercijos mokykloje. Ten dirbo iki 1936 m. Tada persikėlė į Šiaulius ir iki 1940 mokytojavo Šiaulių mokytojų seminarijoje, vadovavo šiaulių kuopos chorui, su kuriuo 1937 m. Panevėžy chorų varžybose laimėjo II vietą. 1939 m. pradėjo dirbti ir Šiaulių muzikos mokykloje. Čia dėstė teoretines muzikos disciplinas, vadovavo violos klasei ir skaitė muzikos istoriją.

Bolševikams okupavus Lietuvą, jam grėsė įkalinimas už antibolševikinę veiklą 1919 m. Utenoje. Žmona Zenta Grubaitė (1902-1951), taip pat baigusi Klaipėdos muzikos mokyklą, dainininkė, išgelbėjo iš visų bėdų. Pasisekė jai įrodyti vokišką kilmę, ir taip jų šeima galėjo repatriuoti į Vokietiją. Apsigyveno Dresdenė, kur Strolia, turėdamas kalbą išmokyti didelį talentą, greitai prisitaikė prie naujų gyvenimo sąlygų — porą metų dirbo teatro orkestre, mokytojavo mergaičių gimnazijoje.

Po karo persikėlė į Uchtę, kur lietuvių gimnazijoje dėstė muziką ir anglų kalbą. Dar gyveno Hanau, Detmole ir Oldenburge ir ten mokytojavo.

Keliautojas

Žmonai 1951 m. mirus, jis 1952 atvyko į Ameriką ir apsigyveno Čikagoje. Iš ten persikėlė į Los Angeles, vėliau į Bostoną; 1955 nuvyko į Braziliją, į Villą Zelina, kur vargėninkavo lietuvių parapijoje. Ir čia nenurimo — 1957 grįžo į

Ameriką, apsigyveno Philadelphijoje ir kurį laiką vadovavo lietuvių chorui; buvo nusikėlęs ir į Rochesterį, N.Y., o 1960 išsikėlė į Čikagą. Čia vertėsi muzikos pamokomis ir fortepijonų derinimu. Čikagoje jis ir mirė 1969 vasario 15 d. Mirė, eidamas 72 metus.

Kompozitoriaus palikimas

Jo muzikinės kūrybos palikimas yra nemažas — per 300 įvairios rūšies kūrinių.

Palikimą rūpestingai globojo ir tvarkė sūnus: Vytautas ir Faustas, abu muzikai. Vytautas pats turi didelį muzikos archyvą, renka įvairią lietuviškos muzikos medžiagą.

Kompozitoriaus J. Stroliaus dalis kūrinių yra žuvę per Dresdeno bombardavimą. Jie sudegė miesto gaisre. Dalį kompozitoriaus vėliau atkūrė.

Juozas Strolia muziką pradėjo kurti nuo 1927 metų. Ji buvo įvairi: liaudies dainų harmonizacija, variacijos, jų išplėtojimas. Išspausdinti kūrinių tokia tvarka: *Oi, tu žirge ir Anksti rytelį* 1927; *Siuntė mane motinėle* 1928; *Namo* 1928; *Bėrių žirgeliai* 1931; *Valio, dalgelio* 1933; *Kur jaunas bernelis ir Stovi žirgelis* 1933; *Linėlius roviu* (7 dainos); 23 tygio dainos 1933; *Ei patranka, patrankelė* ir kt. 1934; *Eglė žalių karaliene* — K. Jurašūnui inscenuotai pasakai 1934 parašyti 6 dalykai styginių orkestrui, kuriuos Valstybės teatras įgrojo į plokšteles: *Parveski, Viešpatie* 1946; *Ei, didi, didi* 1946; *Su daina ir giesme* (6 kūrinių 1960).

Rankraščiuose dar yra likę harmonizuotų liaudies melodijų, išplėstinių solistinių dainų su fortepijono pritarimu, duetų, vyrų ir mišriems chorsams dainų.

Didesni originalūs Stroliaus kūrinių: kantata *Tarnas* (žodžiai Putino), vienam balsui, mišriam chorui su simfoniniu orkestru; *Skubėki* (žodžiai P. Vaiciūno) — 6 balsų daina mišriam chorui su deklamacija; *Mokinių mišios*; 20 dainų pradžios mokyklai ir 23 karinės dainos; instrumentiniai kūrinių smuikui su fort.: *Souvenir de Lithuania*, fantazija, *Concerto Allegro*; kelios *Dainos be žodžių*, *Tykiai Nemunėlis teka*.

Surengtose Amerikos lietuvių vargonininkų sąjungos varžybose 1947 už dainą *Šieną pjūtė* mišriam chorui laimėjo pirmą premiją. Porą metų vėliau Kultūros fondo konkursuose už giesmę Marijai laimėjo trečią premiją.

Stroliaus kūryba gyva, kontrastinga, ten naudojama daug liaudies melodijų.

Jo populiariausia, plačiausiai pasklidusi giesmė yra: *Parveski, Viešpatie*, — Kaip grįžtantįs namo paukšcius, parveski, Viešpatie, ir mus į žemę mūsų tėvų, tėvų (žodžiai P. Jurkaus). Giesmė solistui, chorui ir vargonams. Giedama bažnyčiose pamaldų metu, koncertuose ir šiaip atitinkamomis progomis.

Komp. Jeronimo Kacinsko aptarimas

Kompozitorius Jeronimas Kacinskas, su kuriuo J. Strolia drauge mokėsi Klaipėdos konservatorijoje ir kurį laiką

gyveno viename kambary, taip aptaria J. Stroliaus kūrybą:

— Juozas Strolia kūryba daugiausia vokalinė. Ypač gausios dainos chorui. Stroliaus muzika romantinio charakterio su stiprių lietuvių liaudies dainos atspindžiu. Jo muzikos originalumas pasireiškia ten, kur susiliecia su liaudies kūrybos elementais... Strolia, kaip ir Šimkus, liaudies dainą vysto, išplečia ir kartais pakeičia, įvesdamas pasirinktai temai giminingų motyvų.

— Juozas Strolia originalūs kūrinių turi romantiškumo žymių, tačiau kai kurie jų išsiskiria savo lietuvišku muzikos charakteriu. *Kur banguoja Nemunėlis, Aušros Vartų Marijai* ir daugelis kitų dainų ir giesmių melodinės slinktyrės ir ritmai labai artimi mūsų liaudies motyvų tonacijoms ir forminei sąrangai. Šia prasme galima teigti, jog Juozas Strolia buvo vienas iš tų kūrėjų, kuris prisidėjo prie mūsų dainos atpalaidavimo nuo svetimybės ir jos ypatumų išryškavimo. *Draugas, Mokslas, menas, literatūra*, 1997 liepos mėn. 12 d., nr., 134 (27).

Pedagoginė literatūra

Šalia kūrybinio muzikos darbo rašė ir muzikos pedagoginę literatūrą. Lietuvoje buvo išleistas jo parašytos knygos: *Solfedžio praktika* 1935 3 laidos, *Muzikos teorija* dvi laidos, *Trumpa muzikos istorija* 1936. Bendradarbiavo ir periodinėje spaudoje. Tautosakos archyvu surinko per 2,000 melodijų.

Kalbų žinovas

Jis turėjo talentą greitai ir lengvai išmokyti svetimą kalbą. Jų mokykloje net 14. Rašė portugalų ir lietuvių kalbų žodyną. Domėjosi ir kitais įvairiais mokslais: botanika, rašė net botanikos žodyną, domėjosi psichologija, autosugestija. Buvo vegetaras, rinko vegetarinių valgių receptus.

Buvo žvalus, greitų judesių, jautrus aplinkai ir greitai į ją reaguodavo. Buvęs vienas jo

KUNIGO DAINOSE — TREMTINIŲ POEZIJA

Dainas apie tremtį, tėvynę, meilę, vienetą gausiai susirinkusiems gerbėjams dovanojo kunigas bei kompozitorius Egidijus Arnašius vasario 8 d. surengtame kūrybos vakare Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune. Renginio metu taip pat buvo pristatytas pirmasis autoriaus kompaktinis albumas ir garso juostelė „Iš Tavo rankų“, kuriuos Lietuvos muzikos atlikėjai — Sigutė Trimakaitė, Petras Vyšniauskas, Neda Malūnavičiūtė, Kostas Smoriginas.

Prieš trejetą metų baigęs Telšių kunigų seminariją, E. Arnašius vikaruoja Mažeikių

mokinyš Šiaulių muzikos mokyklą, pasakojė, kad kai Lietuva neteko Klaipėdos krašto, jis į klasę atėjo susijaudinęs. Nieko nesakęs, pasiėmė smuiką, atrėmė jį į sieną ir visą pamoką grojo giliai liūdnas melodijas, kurios mokinius veikė labiau nei kieno kalba.

Jo kūrinių savo romantiniu svajingu pobūdžiu užkalbindavo klausytojus ir juos giliai paveikdavo, palikdavo neišdildomą įspūdį.

Sūnų veikla

Paliko tris sūnus: Vytautą, Faustą, Herkulį. Visi muzikai. Vytautas fagotistas rūpinasi tėvo palikimu, yra lietuvių muzikos tyrinėtojas, kompiuteriu parengęs bent kelias svarbias knygas, pvz., kas išleido kokias plokšteles, gyvenimo datos, kūryba ir kt. Jis yra sutelkęs didelį archyvą lietuvių muzikos klausimais. Vadovavo apie 10 chorų.

Faustas — chorvedys, plačiai veikia Čikagos lietuvių tarpe, dirigavo keliom dainų šventėm.

Herkulis smuikininkas, gyvena Čikagoje, grojo įvairių orkestrų koncertuose, porą metų grojo Metropolitan operoje New York, kaip solistas smuikininkas dalyvavo keletoje kamerinių ansamblių.

Kad nedingtu

Kauno valstybinis choras, vadovaujamas Petro Bingelio, praėjusių metų pabaigoje išrašė vienos valandos radijo ir televizijos programai Juozo Stroliaus kūrinių.

Reikia išsaugoti šį didelį kompozitoriaus palikimą, kad jo nepalietų gaisrai ir kitos negandos. Dabar jau nesunku atšviesti bent kelias kopijas ir jas saugoti skirtingose vietose. Tada tikrai jos bus išsaugotos kaip brangi dovana tėvynei Lietuvai tų žmonių, kurie kaspachologija, autosugestija. Buvo vegetaras, rinko vegetarinių valgių receptus.

Iš tiesų veikalo dokumentacijos talpa yra stebinanti. Bet dar labiausiai stebina faktas, kad autorius, atskleidždamas visoj nuogybėj mirties stovyklų tikrovę, nepasiduoda pagundai ją beatodairiškai šaržuoti ir karikatūrinti. Tėnka šimtu procentų sutikti su A. Samulionio priskiriama Sruogai siekiamybe:

„Jau, rašytojui humanistui, buvo kur kas svarbiau suvokti ir išgyventi baisių mastą, pobūdį ir priežastis, atskleisti esmę fašizmo, kuris jam buvo pirmiausia visiškai žmogiskumo paniekimas, atsisakymas nuo tūkstantinių žmonių kultūros ir etikos normų. B. Sruoga kūrinio potekstėje svarsto vieną pagrindinį klausimą: kaip fašizmas XX a. viduryje galėjo paversti žmogų žvėrimi“.

Tas privalumas buvo rankraščiu prapultis. Iš tiesų, jei *Dievų miškas* būtų išvydęs dienos šviesą 1946 metais ir išverstas tuoj pat į anglų kalbą, rasit, jis būtų nuskardejęs visame pasaulyje ir atnešęs garbę Lietuvai bei jo autoriui. Deja, gyvenime dažnai yra taip, kad kūrinių, kurie skatina skaitytoją susimąstyti ir prasimanyti palyginimus, neišvengiamai susilaukia pasmerkimo iš konfesinių fanatikų, ideologinių dogmatikų ar šiaip viešosios moralės saugotojų puses. Tokios „pelnytos“ bausmės susilaukė ir *Dievų miškas*.

Pilkšvosios ląstelės ir spalvoti rašikliai

Atkelta iš 1 psl.

Didžiąją veikėjų dalį sudaro su neabejotinai menininko ar psichologo įžvalgumu sukurti stovyklos viršininkų ir prižiūrėtojų paveikslai. Išryškindamas kurią nors biografijos detalę ar satyriškai nuspalvintą charakterio bruožą, akcentuodamas būdingas kalbos intonacijas (čia padeda išdrąsios keiksmažodžių parafrazės), rašytojas labai konkrečiai parodo ne tik bedugnę tarp normalios psichikos ir sadizmo, bet ir kraštutines sadizmo formas. Daugelis *Dievų miško* esesininkų ir kapų ne šiaip mušeikos ar eiliniai plešikėliai, banditai be jokio sąmojo, razbaininkai — meisteriai, galvažudžiai — menininkai. Visi knygos patekę lagerio galingieji turi savo pamėgtą kalinių kankinimo būdą, net savo „mušeikizmo filosofiją“, nes leidžia prasišverbti iki šiuos personažus suformavusios visuomeninės politikos šaknų. Charakterių ryškumą, be to, padidina autorius pastangos likti objektyviam, nuorodos ir kuri nors vaizduojamų budelių žmoniškumą (vienas jų išgyvena sentimentalią meilę kažkur likusiai ir bombarduotajai šeimai, antras nusivylęs savo darbu lageryje ir pan.) (p. 608).

Iš tiesų veikalo dokumentacijos talpa yra stebinanti. Bet dar labiausiai stebina faktas, kad autorius, atskleidždamas visoj nuogybėj mirties stovyklų tikrovę, nepasiduoda pagundai ją beatodairiškai šaržuoti ir karikatūrinti. Tėnka šimtu procentų sutikti su A. Samulionio priskiriama Sruogai siekiamybe:

„Jau, rašytojui humanistui, buvo kur kas svarbiau suvokti ir išgyventi baisių mastą, pobūdį ir priežastis, atskleisti esmę fašizmo, kuris jam buvo pirmiausia visiškai žmogiskumo paniekimas, atsisakymas nuo tūkstantinių žmonių kultūros ir etikos normų. B. Sruoga kūrinio potekstėje svarsto vieną pagrindinį klausimą: kaip fašizmas XX a. viduryje galėjo paversti žmogų žvėrimi“.

Tas privalumas buvo rankraščiu prapultis. Iš tiesų, jei *Dievų miškas* būtų išvydęs dienos šviesą 1946 metais ir išverstas tuoj pat į anglų kalbą, rasit, jis būtų nuskardejęs visame pasaulyje ir atnešęs garbę Lietuvai bei jo autoriui. Deja, gyvenime dažnai yra taip, kad kūrinių, kurie skatina skaitytoją susimąstyti ir prasimanyti palyginimus, neišvengiamai susilaukia pasmerkimo iš konfesinių fanatikų, ideologinių dogmatikų ar šiaip viešosios moralės saugotojų puses. Tokios „pelnytos“ bausmės susilaukė ir *Dievų miškas*.

A. Samulionio atrodė pras-

minga ir būtina išnagrinėti išsamiai, kaip buvo braukomas, žalojamas ir niekinamas *Dievų miško* mašinraščio tekstas ir kaip narsiai gynėsi nuo priekabių jo autorius. Šis aprašymas užima bene dešimt „Paaikškinimų“ teksto puslapių ir leistina būti skirtingų nuomonių dėl to įtarpo naudos.

Petras Aleksandravičius. Balyz Sruoga. Medalis. Bronza, bareljefas. Dm. 35.

A. Samulionio nepavyko nustatyti rankraščio peržiūros komisijos sudėties, nei kam priskirti rašikliai. Gal per daug nesuklystume pasakyti, kad toje cenzorių „gengėje“ nebuvo nė vienos moters, ar kad rankraštis tikriausiai keliavo per rankas: iš viršaus žemyn. Atsiet, nuo partijos „bonzų“ ir drebakinių rankas. Spėjama, tai paaikškinimų, kodėl taip ryškiai atspindi korektūriname egzempliorių nuomonių vieningumas. Samulionis sako:

„Rankraštyje žaliu, juodu rašalu, storu mėlynu, raudonu ir paprastu pieštuku darbavosi keletas asmenų, kurių tapatybės šandien nebeįmanoma nustatyti. Kai kurias teksto vietas spalvingieji rašikliai braukia taip sutartinai, jog sunku net išsifruoti.“

Sruogos pastabos, kuriomis ji replikuoja į taisymus... surašytos ant nedidelių lapelių, pritvirtintų prie mašinraščio puslapių...

Prisimenant, kad visa tai vyko pačiam bolševikinio teroro išsiutiję, tasai gregoriškas cenzorių choralas nieko nestebina. Kur kas nelauktesnis reiškinys yra tai, kad vienas metu buvo prieita prie kažkokio kompromiso. Rankraštis buvo pasirašytas spaudai ir netgi buvo susilaukęs Glavlitio leidimo. Atsiet, proto ląstelės buvo laimėjusios mūsų prieš obskurantizmą riterių spalvotus rašiklius.

Kaip žinom, leidimas spausdinti buvo atšauktas atviriems Sruogos priešams — Samulionis mini J. Žiugždą ir G. Zimaną — įsikūrus, tikintis Lietuvos KP (b) CK sekretorių, jog „Sruogos knygoje kalinių stovyklų aprašymas yra ciniskas šaipymasis iš vokiškųjų grobikų aukų“. Ta bukagalviska priekabė aiškiai rodo, kad K. Preikštas nebuvo susipažinęs netgi su veikalo ištraukom, pasirodžiusiom spaudoje, ir tarė savo asilišką

nuosprendį vien kelių pristumkėlių prikalbėtas. Ir tas „non imprimatur“ galiojo dešimtį metų: autoriui mirus su kartėliu širdyje, knygos nesulaukus.

Jei pagrindinis priekaištas Sruogos tekstui leidžia pajusti Ždanovinės epochos smalių kvapą, tai pataisų siūlymai atskleidžia kur kas visuotines reiškinį. Braukytojų neimluma ironijai, baiminimasis tirštesnio satyrinio dazo, ir apskritai, neišlavintą literatūrinį skonį. O šios ypatybės nėra joks tarybinis monopolis. Kaip yra pastebėję literatūros tyrinėtojai šiame kontinente, o ypač „Creative Writing“ dėstytojai, kaskart, kai diskutuojamas koks originalusis kūrinys, neišvengiamai susiduriama su tais pačiais sąlyginiais refleksais. Būtent, pagėdavimais pakeisti žodį ar metaforą kokia nors banalybe, stereotipu, labiausiai nuvalkiotu pakaitalu. Užtat įdomiausias dalykas šiame skyriuje yra Sruogos „atsišaudymai“, pasibaisėjimai tais „farizejiškais bukvajiedais“ kaip jis juos vadina:

„Klausyk, Redaktoriau, aš organiškai nepakentiu štamputų. Nuo tų „žudė“ — išžudė“ man plaukai iš nuobodumo nuo pakaušio smunka. Negalima gi tokiu nuobodumu žmonių nuodyti.“

„Ir dunda jis aukštelinys, kojas aukštyn išriekdamas... Drastiškas sakiny. Bet ne apie sentimentus ar karališkus dalykus čia rašoma. Tokia buvo tikrovė — ir nėra ko falsyvinėti. Protingi žmonės tuo sakiniu nespikintis, o durni juk nesuskaičiuoti.“

Tai, ką surašė Sruoga ant tų popierių skiaučų, grąžina atmintin profesorių tokių kokių matydavom teatre, seminaro susirinkimuose. Gyvą, pastabų ir pasigėrėtinai šmaikštų. Ir daros jo gaila, pagalvojus, kad ne vien sapnuos jį persekiojo kraupios „Bibeloforierių“ figūros, bet ir skaitant savo žemes žmonių atsiliepimus apie jo kūrinių.

Savaip paguodžia vienas dalykas. Nepaisant, kad knipčiams užkliuvo *Dievų miško* rankraštyje nemažai smulmenų, jie nepastebėjo skirsnelio, kuriame Sruoga leidžia išsipasakoti Selonkei apie Buchenwaldą:

„Esa, visa Buchenwaldo valdžia besirandanti ne žaliųjų, kaip pas mus, kriminalistų, bet raudonųjų, politinių kalinių rankose. O raudonieji visi visuomet esa perdem niekšai. Nuo jų žalesiems staciai gyventi nebegalima...“

Apie komunistų įsifiltravimą, perėmimą stovyklų administracijos ir šėliojimą faktiškai patiriam plačiau iš *Jorge Semprun* knygos — *Quel beau dimanche* (Paris, Grasset, 1980), kurioj, tarp kitko, labai panašiai kaip Sruoga tekste pasakojama apie slavų neatsparumą savo žemes šaukui.

Pabaigai, dar viena digresija. Buvo neseniai spaudoj (*Tėviškos žiburiuose*) žinėlė, kad Kryžių kalne pastatytas paminklas buvusių Stuthof kalinių atminčiai. Iniciatyva, žinoma, tauri ir sveikintina, bet man „literatūros laukų žmogui“ vis vien knieti kažkaip primint, kad nedera užmiršti rašto paminklų, kuriuos paliko B. Sruoga savo *Dievų mišku*, St. Yla savo *Žmonėmis ir žvėrimis* ir Vl. Telksnys savo *Kamino šėtyje*.

Balyz Sruoga. *Rastai* Ketvirtas tomas: Proza. Parengė Algis Samulionis. Redagavo Donata Linciuviene. Vilnius, Alma littera, 1997 627 p.

Kunigas bei kompozitorius Egidijus Arnašius vasario 8-ąją surengtame kūrybos vakare Maironio lietuvių literatūros muziejuje pristatė savo pirmąjį kompaktinį albumą ir garso juostelę „Iš Tavo rankų“.

Nuotr. Eltos

Viskas plaukė iš Valentino širdies

Kas dėl kokių nors priežasčių vasario 13 d. vakare neatvyko į Los Angeles Šv. Kazimiero salę ir neišgirdo bei nepamatė to, ką reikėtų ten dažniau išgirsti ir pamatyti, privalo atgailauti. Žinoma, neilgai, nes tarpusavio meilė yra atlaidi.

Ten buvo atlikta įspūdinga kompozicija „Meilė muzikoje ir literatūroje“. Jau vien tik žodis Meilė sako, kokia tai visuotinė žmonijos tema, labiausiai liečianti tuos, kuriems jaunystėje lemta kurti gyvenimą.

Daug nefilosofuodamas, pasakyti: rengėjai buvo jauni naujos ateivių bangos lietuviai, pasivadinę „Tie patys“. Mielai suminėčiau visas jų pavardes, nežinau tik Laisvūnės ir Gintaro Laurinkus, Redą ir Arūną Žvinakevičius. Jie yra tie patys, surengę gan išimtiną Naujųjų metų sutikimą. Bet tai praėjus. Geriau aptarkime rožiniam lakšte širdies pavidalą (daug A. Zvilis) išspausdintą ir atliktą kompoziciją, sutvertą iš 14 pasirodymų.

Šį kartą ne pati scena tapo dėmesio centru, bet intymaus glaudumo labai fortepijonas su visais priedais, žvakidėmis, aristokratišku kreslu — isikūrė salės kairiam kampe. Netoliese rikiavosi klausytojų kėdės. Net persiėmė pavadinimas — salės kampo koncertas. Trikampio. Juk ir širdis, nepaisant apvalių linijų, yra trikampė. Deja, miečiau klausytis fortepijono, kai jis stovi maždaug centre. Dar miečiau, kai matali pianistės rankas ant klaviatūros. Tą vakarą jos man (gaila) nebuvo regimos.

Pradžioje trylikametė Miglė Žakelytė, šokdama ir dainuodama, atliko santūraus roko dainas „Debesėliai“ ir „Kodėl?“. Buvome sužavėti jos žingsnių, rankų judesių, dikcijos darnumo. Tikras talentas.

Po to pakaitom suaugusių atliekami numeriai pynėsi šitaip: eilėraščių skaitymas, muzika, vėl eilėraščių, vėl muzika... Poeziją atmintinai deklamavo Laisvūnė: gražiu aiškiu

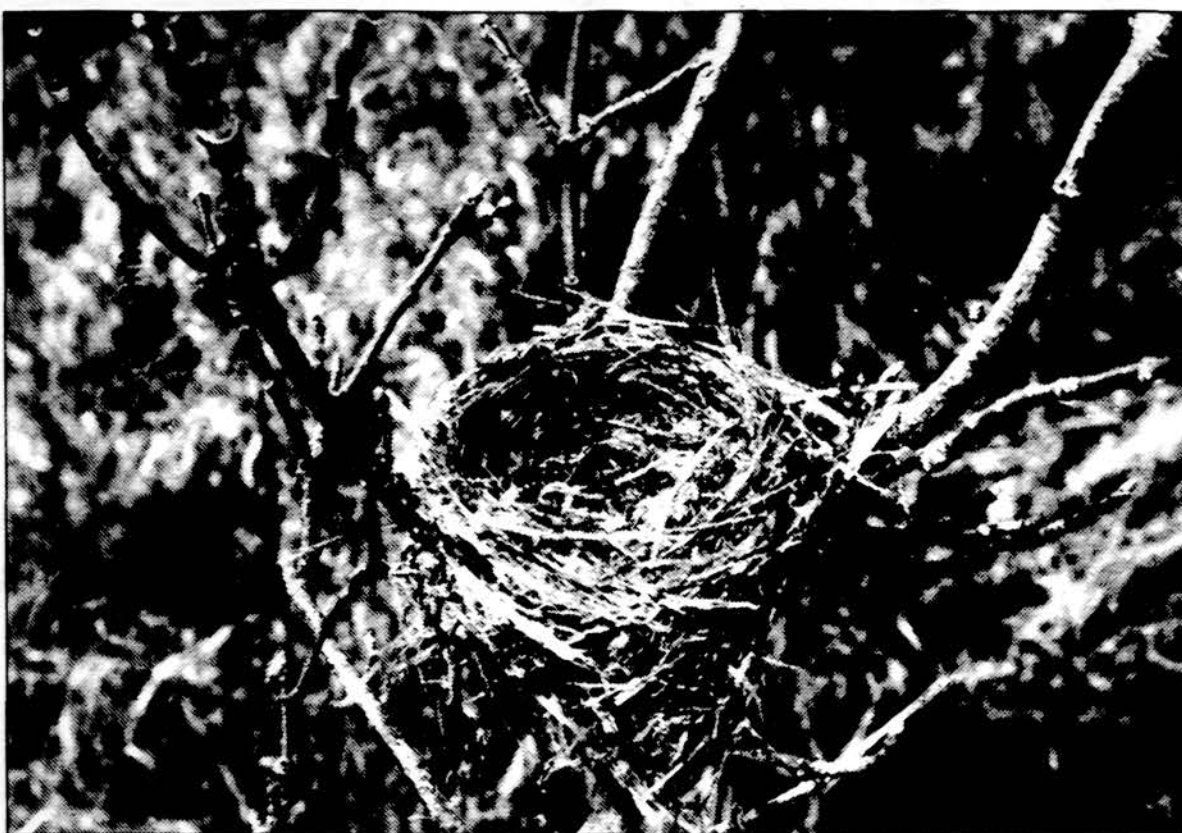
balsu, neskubėdama, be pertemptos emocijos. Išgirdome neilgus Eugenijaus Matuzevičiaus, Ramutės Girkontaitės, Antano A. Jonyno, Juozo Macevičiaus, Vytauto Mačernio ir Justino Marcinkevičiaus kūrinus.

Gintaras Laurinkus akustine gitara pritarė kai kuriems skaitymams. Jei neklystu, jo aranžuotas dalykas pagal L. Vilkončiaus muziką ir Puchalskaitės žodžius „Ar išsaugosi mano meilė“ tapo idomia skaitymo, gitaros ir fleitos pjesė. Fleita grojo Natalija Bagdonienė — su orfeišku lyrizmu. Vėliau, palydint gitaristui, ji grojo užburiančią Nino Rotos melodiją iš filmo „Krikštėvis“.

Tai jau antras kartas, kai šioje salėje išgirstu Eglę Janulevičiūtę, fortepijono meistrę, Santa Barbara, CA, universitete siekiančią muzikos daktarės laipsnio. Ji turi puikią atmintį ir nenumaldomą troškimą kuo giliau įsigyventi į grojamą kūrinį. Jau dabar jos repertuaras yra apstus, prabangus, įvaldytas. Prieš kelias savaites su rečitaliu pasirodė Culver City evangelikų šventovėje. O šiame Valentino vakare skambino jau visai kitus dalykus. Butent: J. S. Bacho trijų dalių „Italiską koncertą“ (tiksliai, erdvi kurinio eiga); Ravelio „Pavane pour une infante defunte“ (kilnus šokis mirusiam kūdikui); Chopin „Balade Nr. 3“, opus 47-9 (tyrai vaizduotei skirta muzika) ir Debussy „Tocata“ (pasijutau susimąstęs, sėdįs vandenyno pakrantėje). Pravarstau paminėti, kad Eglės motina Ligija Janulevičienė irgi yra pianistė, skambinanti Lietuvos koncertuose.

Kas buvo šio vakaro mecenatai, nežinau. Tik galiu pasakyti, kad rožiniame programos lakšte jiems dėkojama kaip „sponsoriams“. Dėkojama ir visiems talkininkams. Be jų nebūtų ir tų skanių, įvairių patiekalų, kuriais po koncerto vaišinosi klausytojai.

Man knieti pasiūlyti panašų spektaklį pateikti ir sekmdieninei parapijos publikai. Juk tos įprastos, kad ir pras-

Pavasario belaukiant... Nuotr. Viktoro Kučo

Baltiškųjų studijų susivienijimas — po 30 metų

Laisvės siekis savo gimtinėms per 50 okupacijos metų buvo didžioji paskata glaudžiam lietuvių, latvių ir estų bendradarbiavimui išsivijoje. Vienas jo vaisių buvo prieš 30 metų JAV-jose įsteigtas susivienijimas baltiškosioms studijoms puoselėti (Association for the Advancement of Baltic Studies — AABS).

Per tą laiką AABS daug nuveikė. Jis įvedė tris Baltijos tautas į akademinio pasaulio konferencijų sales, universitetų klases ir bibliotekas, apjungė baltiečių kilmės ir kitus profesorius bei autorius. Susivienijimas suruošė 16 plataus masto konferencijų didžiųjųose JAV ir Kanados universitetuose, išleido seriją studijų bei monografijų, leidžia Baltiškųjų studijų žurnalą ir biu-

letenį. Sovietinei imperijai sugriuvus, susivienijimas išplėtė savo veiklą ir į tris Baltijos valstybes.

Atgavus nepriklausomybę, AABS neteko ir svarbaus skatinancio bei vienijancio impulso. Kaip ir kitos baltiečių tautinės bei tarptautinės organizacijos užsienyje, jis turi iš naujo įvertinti savo veiklą, prisitaikyti prie naujo politinio bei kultūrinio žemėlpio.

Sausio 1 d. iš dr. Violetos Kelertienės pirmininko pareigas perėmęs estų kilmės profesorius Thomas Palus turės galvoti su pereinamojo laikotarpio problemomis ir nubrėžti gaires veiklai 21-jame šimtmetyje. Aktyviųjų narių skaičius (dabar apie 800) lėtai mažėja, jų amžiaus vidurkis kyla. Autoritetingi balsai iš užsienio ragina susivienijimą neapsiriboti Estijos, Latvijos ir Lietuvos istorijomis, išplėsti savo akiratį, įsijungti į didžiuosius moderniosios istorijos debatus ir naujai apibrėžti patį Baltijos srities sąvoką.

Baltiškųjų studijų biuletenio gruodžio numeryje naujasis pirmininkas į ateitį žvelgia viltinai. Pasak jo, administracija modernizuojama ir kompiuterizuojama, veikia įtraukiami nauji baltiečių kilmės žinovai, susivienijimas

mingos, literatūrinės popietės (kadaiše poezijos vakarai), kai poetas B. Brazdžionis pristato Alę Rūtą, ir ji skaito; arba atvirkščiai — Alė Rūta pristato Brazdžionį, ir jis skaito, yra vis pasikartojančios, tad ir pabodusios. O štai jaunieji turi kažką kitiškesnio, gairesnio. Verta išgirsti jų meną. Ir paremti, kaip remiam tuos, kurie mėgsta platiu mastu politikuoti.

Pranas Visvydas

Poezijos skaitytė Laisvūnė Laurinkienė ir aranžuotojas gitaristas Gintaras Laurinkus.

įžengė į „Interneta“, kur kompiuteriu galima atskleisti jo informacinį puslapį.

Stambesnieji AABS užmojai: ruošiamas Baltijos valstybių dokumentinė istorija nuo 19 šimtmečio vidurio, pabrėžiant 20-tąjį. Šiais metais pradeda mas plačios apimties tyrimo projektas „Sovietų / vokiečių / sovietų okupacijos Baltijos kraštuose“. 17-toji baltiškųjų studijų konferencija ateinančiais metais įvyks Georgetown universitete, Washington, DC. Jos tema: „Baltijos šalys ir jų baltiškiai kaimynai: naujai apibrėžiant santykius“.

AABS jau perėmė kelias konferencijas Rygoje, Vilniuje ir Taline. Rygoje trejus metus veikianti susivienijimo baltiškų įstaiga padeda Wisconsin Eau Clair universitetui išvystyti pasikeitimo studentais programą. Jau pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Latvijos Mokslo akademija, tariamasi su Lietuvos ir Estijos akademijomis bei universitetais. Susivienijimo akiratis plėtojama, tačiau trijų Baltijos valstybėse „tebevyksta perejimas nuo santvarkos, kurioje buvo diskutuojama iš viršaus, į rinkos skatinamą demokratiją, — pareiškę AABS pirmininkas, — Baltijos valstybės tebėra jo priešakyje. Ar šios visuomenės galės išlaikyti savo kalbas ir kultūrinį vientisumą, bendradarbiaudamos su kitatautėmis grupėmis savo viduje ir vystydamos vis platesnius bei atviresnius santykius su pasauliu? AABS nariai atstovauja daugelį disciplinų ir perspektyvų — todėl jis yra natūrali pastogė tokių klausimų daugialypių reiškinų tyrėjams“.

(LER)

PASKIRTA IEVOS SIMONAITYTĖS PREMIJA

Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija paskirta Editai Barauskieni už novelių romaną *Vyzeikių karalienė*. Taip nusprendė šios premijos komisija, susidedanti iš Klaipėdos apskrities administracijos, Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus, Klaipėdos universiteto ir I. Simonaitytės bibliotekos atstovų, apžvelgusi praėjusių metų Klaipėdos krašto rašytojų knygas, taip pat kitų lietuvių rašytojų kūrinius apie Mažąją Lietuvą bei Klaipėdos kraštą.

Vyzeikių karalienė išleido Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla. Jos autorė Edita Barauskienė, Priekulėje gyvenanti pedagogė, šiuo metu jau pensininkė. Nors E. Baraus-

kienės specialybė — biologija ir chemija, ji labai daug laiko skiria kraštotyrai ir dabar tebevadovauja Priekulės kraštotyryninkų būreliui. Knyga *Vyzeikių karalienė*, pasak redaktorės Sigitos Papeškienės, parašyta labai gražia klaidišką kalba, joje atkurta to krašto istorija ir dvasia.

Pati Edita Barauskienė teigia, parašiusi knygą apie kraštą, kultūrą, žmones, kurių nebėra. Kai stovi, pasak autorės, prie kapo duobės, kurią gula ištisi kaimai su savo žmonėmis ir jų vartotais žodžiais, posakiais, padavimais, pajunti norą pasitarti bent menką medinį kriukštą. Jis netrukus sutrūnys ir pradings, bet galbūt koks praeivis perskaitys to paminklo įrašą ir pasidžiaugs, atradęs kažką gyvą ir artimą.

Ievos Simonaitytės premija Editai Barauskieni įteikta šių metų sausio 22 dieną Klaipėdos apskrities viešosioje I. Simonaitytės bibliotekoje. E. Barauskienė yra 13-oji Ievos Simonaitytės literatūrinės premijos laureatė. (Elta)

VALSTYBINIO SIMFONINIO ORKESTRO SUKAKTIS

Orkestro vadovas dirigentas Gintaras Rinkevičius Lietuvos Valstybinio simfoninio orkestro koncerto repeticijoje. Jubiliejinis orkestro koncertas įvyks sausio 30-ąją naujoje kongresų rūmų salėje. Nuotr. Eltos

Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras, vadovaujamas Gintaro Rinkevičiaus, mini savo įsikūrimo dešimties metų sukaktį. Jubiliejinis koncertas įvyks sausio 30 dieną Vilniuje, Kongresų rūmų salėje, kurią vyriausybė yra paskyrusi šiam orkestrui.

Idėja sukurti Lietuvoje antrą simfoninį orkestrą sklandė jau nuo 1981-ųjų metų.

Pradžioje galvota apie nedidelį orkestrą prie Muzikos akademijos, tačiau grupei iniciatorių pavyko įtikinti tuometinį aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministrą profesorių Henriką Zabulį, kad reikia iš karto steigti rimtą orkestrą. G. Rinkevičiaus vadovaujamas, simfoninis orkestras pradžioje ir buvo pavaldus šiai ministerijai, tik vėliau perėjo Kultūros ministerijos žinion.

Pirmasis Lietuvos valstybinio simfoninio orkestro koncertas buvo surengtas Operos ir baleto teatro salėje. Nuolatinės koncertų salės, kaip ir tinkamų patalpų repeticijoms, šis orkestras per dešimt metų taip ir nebuvo gavęs. Repetudavo ir koncertuodavo universiteto aulioje, paskui repeticijoms pritaikė gautas patalpas Žygimantų gatvėje. Kurį laiką repetudavo Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmuose, plokštelijų įrašų studijoje.

Kongresų rūmų salę teikia orkestrui naujų vilčių, nors kol kas ji dar nėra visiškai parengta koncertams. Jubiliejinis koncertas buvo savotiškas salės egzaminas, patikrinimas, ar gerai čia jaučiasi klausytojai ir atlikėjai.

Kongresų rūmų salėje — parterėje ir balkone — 1,027 kėdės. O scena — didesnė negu Nacionalinės filharmonijos. Orkestro vadovas G. Rinkevičius tikisi, kad neapvils ir akustika. Aukšto lygio specialistai viską labai tiksliai matavo, skaičiavo, kai kas pagal jų nurodymus jau patobulinta, pavyzdžiui, pakeistas lubų vaizdas.

Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras per mėnesį naujoje salėje ketina surengti po du-tris koncertus, o kitu laiku ji bus naudojama įvairiausiems tikslams, neatmetant ir pirmųjų paskirties — konferencijų.

Kongresų rūmų statybos direkcija statybininkams praėjusiais metais liko skolinga apie milijoną litų. Salės užbaigimo darbams reikia dar apie penkis milijonus. Orkestro vadovas dirigentas Gintaras Rinkevičius nusiteikęs optimistiškai: pinigų turės atsirasti, juk nepaliks valdžia likimo valiai nebaigtos įrengti salės.

Sutikdamas orkestro dešimtmetį, G. Rinkevičius džiaugiasi, kad tarp jo vadovaujamo orkestro narių mažai yra grojančių nuo pat pirmojo koncerto. (Elta)

Rašyt. Ievos Simonaitytės paminklas. Nuotr. Algimanto Žiūno

Pianistė Eglė Janulevičiūtė (kairėje) ir fleitistė Natalija Bagdonienė.

Leidiniai

Byloja šurpi praeitis

Pernai metų pabaigoje knygyuose pasirodė „Vagos“ leidyklos gražiai išleista *Aukštųjų partizanų prisiminimų* II dalies knyga. Pirmoji dalis jau senokai parudavusi, nors dėmesio ir reklamos jai buvo skirta visai nauja.

Šioje knygoje pateiktą medžiagą surinko ir susistemino Romas Kaunietis, dar sovietiniais laikais pradėjęs tokį darbą. Dabar toliau tęsiami prisiminimai apie Vycio apygardos partizanų ir kitus su jais susijusius pokario metų įvykius. Juos pasakoja buvusių laisvės kovotojų, jų artimieji, ryšininkai arba net eiliniai žmonės, nejuokiamis vienas kitą įtraukiant į kruviną verpetą. Kai kurie pasakojimai gan ilgi ir išsamūs, juose daug faktų, pavardžių, o kiti visai trumpi, tačiau vis tiek vienas kitą įtraukiant į kruviną verpetą.

Kad čekistai neturėjo absoliučiai jokios moralės, papildomai liudija faktai apie buvusį partizanų išdaviką K. Riaubą-Kazoką. Išdavęs ne vieną dešimtį laisvės kovotojų, beveik po dešimtmečio jis vis tiek buvo nušautas sušaudyti. Tokio plauko išdaviką partizaninės kovos pabaigoje padarė labai daug blogio, išdavinėdami savo būvusius draugus, ir visiems laikams išliko kaip savo tautos gėda.

Ne paslaptis, jog ir partizanai ne visi buvo dori ir pasižymėjo aukšta morale, padarydavo klaidingų sprendimų. Ne vienas asmuo liudija kaip be jokios kaltės jie sušaudė žmones, patikėję skundikais, arba neteislinga savo nuomone. Ne kartą jie prisipažindavo klaidę, atsiprašinėdavo gyventojų už tragiškas klaidas. Kita vertus, nereikia pamiršti, jog parodytas gailestingumas neretai patiemis kainuodavo gyvybę. Be to, jų vardų plėšikavo visokie nedori žmonės arba net skrebai, o tokius dalykus slapta skatinavo čekistai.

Kaip ir visi mirtingieji, partizanai nevengdavo alkoholio, kai kada net per daug juo piktnaudžiaudami. Tačiau vis dėlto reikėtų ir juos suprasti, nes juo toliau, tuo labiau blėso viltys sulaukti bet kokios paramos iš Vakarų, o perspektyvoje laukė pralaimėjimas ir mirtis. Daug kas priklausė ir nuo patčių vadų, nes kovų pabaigoje ne vienas palūžo. Savo vaidmenį atliko ir trėmimai, prievartinis varymas į kolchozus, purvina propagandos siesta. Dori žmonės matė niūrią tikrovę, tad kiekvienas tarsi sraigė ištraukė į savo kėvelą ir stengėsi tyliai jame tūnoti.

Yra knygoje vienas kitas epizodas, kur pasakojama, kad ir NKVD kareiviai ne visuomet buvo aršūs partizanų persekiojantys: gyventi kiekvienas trokštą. Gal net savotiškai simboliškai, jog knygos pra-

nenustabu, kad prieš šėtonišką užmačią sugebėjo atsilaikyti tik pati tvirtiausia tautos dalis. Knygoje minimas ne vienas atvejis, kuomet viena šeima suskilo į dvi priešingas stovyklas. Net ir dabar, praėjus kelioms dešimtims metų, čekistų pasėta įtarumo sėkla duoda derlių. Toks atvejis minimas, pasakojant apie dorą partizaną Mykolą Janulį-Tautvydą, o jų buvo ne vienas ir ne vien tik aprašomose apylinkėse.

Pasakojimuose dažnai atsi- kartoja tų pačių partizanų pavardės, nes apie juos kalba ne vienas asmuo, ir dažnai skirtingai, kiekvienas iš savo paties asmeninio požiūrio. Dabar labai sunku nustatyti, kur yra tiesa, nes patys partizanai žuvo, o tų metų įvykių liudinių kaskart mažėja. Daugelį prisiminimų nematoma gija jungia ne vien partizanai, bet ir čekistai, skrebai, išdavikai. Dažniausiai atsikartoja tardytojos sadistės Golubkovos, tardytojo Lenskio, čekisto Tichomirovo pavardės, išlikusios atmintyje daugeliui, patekusių į jų letenas. (Šių eilučių autorius užtikino KGB operatyvinėse bylose labai „teigiama“ Lenskio charakteristiką, rašytą pačių saugumiečių). Kai kas iš jų pargarsėjo gan plačiai visoje Lietuvoje, tačiau, deja, teisingumo ranka jų nepasiekė.

Kad čekistai neturėjo absoliučiai jokios moralės, papildomai liudija faktai apie buvusį partizanų išdaviką K. Riaubą-Kazoką. Išdavęs ne vieną dešimtį laisvės kovotojų, beveik po dešimtmečio jis vis tiek buvo nušautas sušaudyti. Tokio plauko išdaviką partizaninės kovos pabaigoje padarė labai daug blogio, išdavinėdami savo būvusius draugus, ir visiems laikams išliko kaip savo tautos gėda.

Ne paslaptis, jog ir partizanai ne visi buvo dori ir pasižymėjo aukšta morale, padarydavo klaidingų sprendimų. Ne vienas asmuo liudija kaip be jokios kaltės jie sušaudė žmones, patikėję skundikais, arba neteislinga savo nuomone. Ne kartą jie prisipažindavo klaidę, atsiprašinėdavo gyventojų už tragiškas klaidas. Kita vertus, nereikia pamiršti, jog parodytas gailestingumas neretai patiemis kainuodavo gyvybę. Be to, jų vardų plėšikavo visokie nedori žmonės arba net skrebai, o tokius dalykus slapta skatinavo čekistai.

Kaip ir visi mirtingieji, partizanai nevengdavo alkoholio, kai kada net per daug juo piktnaudžiaudami. Tačiau vis dėlto reikėtų ir juos suprasti, nes juo toliau, tuo labiau blėso viltys sulaukti bet kokios paramos iš Vakarų, o perspektyvoje laukė pralaimėjimas ir mirtis. Daug kas priklausė ir nuo patčių vadų, nes kovų pabaigoje ne vienas palūžo. Savo vaidmenį atliko ir trėmimai, prievartinis varymas į kolchozus, purvina propagandos siesta. Dori žmonės matė niūrią tikrovę, tad kiekvienas tarsi sraigė ištraukė į savo kėvelą ir stengėsi tyliai jame tūnoti.

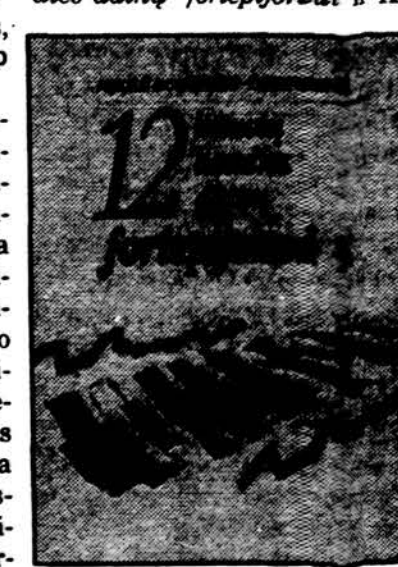
Yra knygoje vienas kitas epizodas, kur pasakojama, kad ir NKVD kareiviai ne visuomet buvo aršūs partizanų persekiojantys: gyventi kiekvienas trokštą. Gal net savotiškai simboliškai, jog knygos pra-

Nauji N. Bogutaitės fortepijoniniai kūriniai

Jaunojo muziko ugdymas — tai sudėtingas mokymo procesas, kurio sėkmingą eigą dideli dalimi lemia tikslingai parinktas repertuaras. Jo pagrindu formuojamas muzikinis skonis, estetinės nuostatos, vystomi skambinimo įgūdžiai. Todėl svarbią reikšmę įgauna lietuvių muzikantų parašytas repertuaras. Lietuvių pedagogai jau seniai sėkmingai naudoja J. Čiurlionytės, V. Krakauskaitės, N. Simonavičienės pradžiamoksliais bei kitų autorių parengtais fortepijoninių pjesių rinkiniais. Džiugu, jog lietuvių fortepijono metodinė literatūra sėkmingai papildė Amerikoje gyvenančius lietuvių pianistus, pedagogus Nijolės Bogutaitės — Dėdinienės lietuvių liaudies dainų temomis sukurti fortepijoniniai kūriniai. Lig šiol mūsų pedagoginėje praktikoje populiarus yra šios autorės 95 etiudų fortepijonui rinkinys *Šaltiniai*. Lietuvoje išleistas 1993 metais.

Neseniai lietuvių pedagogų pradžiamoksliai apipavidalinti ir išleisti trys nauji Nijolės Bogutaitės-Dėdinienės parengti rinkiniai: *10 lietuvių fortepijonui*, *12 lietuvių liaudies dainų fortepijonui* ir *Ke-*

džioje prisiminimus pasakoją buvęs NKVD leitenantas Striukas, nejuokiamis įtrauktas į priešų eiles, o vėliau ir pats suimtas. Nereti atvejai, kuomet ir skrebai stengdavosi padėti partizanams arba net išsijungdavo į jų būrius. Išimena istorija apie 22 skrebių pasitraukimą pas juos Pagiriuose.

Prisiminimų pasakotojai niekur nekoneveikia savo priešų, santūriai apie juos kalba. Doriems žmonėms keršto ir nuolatinės neapykantos jausmas yra svetimas. Jiems pakaktų tik kaltės pripažinimo ir nuširdaus atsiprašymo, tačiau to Lietuvoje stokojama.

Šie prisiminimai labai vertingi savo tikrovės kaimo, nes iš jų kiekvienas mato ir matys, kokia buvo kova su okupantais. Dar šiemet turėtų pasirodyti II dalies 2 knyga apie Algimanto apygardą, o vėliau bus išleisti prisiminimai apie Didžiosios Kovos apygardos Plieno rinktinę.

tuvių lietuvių liaudies dainų variacijos fortepijonui. Juose, kaip ir ankstesniuose savo darbuose, autorė nesiekė iškoti bei išpasminti fortepijono dėsno naujovių. Ji tęsė lietuvių fortepijono metodikos pradininkės Jadvygos Čiurlionytės pradėtą kelią, nužymėję *laiką pianiste*: „aukštai pradėdanti muzikos mokytis jaunimą savojoje tautinės muzikos dvasioje“ (p.28).

Nijolė Bogutaitė-Dėdinienė mokėsi garsioje Baltimorės Peabody konservatorijoje lenkų kilmės profesorius Mieczysław Munz fortepijono klaseje. Vėliau Duquesne universitete įgijo muzikos bakalaurą, o West Chester universitete — fortepijono pedagogikos magistro laipsnius. N. Bogutaitė — Dėdinienė dėstė fortepijono katedroje Amerikos auklųjų mokyklų, sukaupė pedagoginę patirtį, fortepijono metodikos žinias ji perėmė, kurdamas nesuderintą pjeses lietuvių liaudies dainų temomis. Profesorė ne kartą pabrėžė: „grodami lietuvių liaudies dainų melodijas, moksleiviai įklausia į dainų melodiją, į ją įklausia, į ją įklausia, į ją įklausia“.

S. Čiurlionytė autorę sieja ne tik meilė lietuviškam folklorui, bet ir kai kurios kitos modernios nuostatos. Visų pirma, dėmesingumas poziciniams skambinimo fortepijonui principams. Kaip žinia, šis metodas jaunojo pianisto ugdymo procese turi svarbų vaidmenį, suteikia stabilumą, užtikrina tūną jausmą, leidžia formuoti laisvą, taisyklingą rankų judesius bei patogią rankos padėtį. N. Bogutaitės-Dėdinienės pjesės neperkrautos pernelyg sudėtingomis atlikėjiskomis uždaviniais. Šiuos kūrinius galėtų skambinti jau trečių-šešių klasių moksleiviai.

Butų labai gerai, jei kas žinotų, kaip patį vertingiausią ir įdomiausią epizodą išvesti angliškai, nes iki šiol pasaulioje labai mažai žinoma apie pokario metus Lietuvoje ir jos laisvės kovotojus. Ši kova neturėjo analogų nė viename pasaulyje krašte. Deja, tokiu noras lieka sunkiai įgyvendinamas: viską nulemia išsotūs leidiniai pirmąją knygą sudarytojas R. Kaunietis vengė ne vienus metus, nes tuomet valdžioje buvo LDDP vyriausybė. Dabar padėtis šiek tiek pagerėjo, tik ne tiek, kiek reikėtų.

Apaudoka, kuomet tokio pat didžio literatūra beveik ignoruojama visos žiniasklaidos, kas taip pat aiškiai liudija apie abejingą požiūrį į savo tautos istoriją. Reikia tikėtis, kad šiuo atžvilkiu karto pagaliau atsitiktos ir viskas įeis į normalias vėžes.

Algirdas Šiuokštis

Keturis lietuvių liaudies dainų variacijos praplėtė lig šiol skurdoką stambios formos kūrinių lietuvišką repertuarą. Šie ciklai patraukia emociškai, stilistine vienvone, tikslingu vystymu. Autorė čia itin dėmesingai temos intonacinei raiškai bei ritminiam vystymui. Paprasta, neįmantri harmonija, tačiau įvairi faktūrinė plėtotė suteikia variacijoms nepakartojamą žavesį, skatina jaunuosius pianistus siekti fortepijoninių spalvų įvairovės.

Lietuvių liaudies dainų temomis Nijolė Bogutaitė-Dėdinienė kuria ir polifoninio žanro pjeses — *10 lietuvių fortepijonui*. Raski teminė medžiaga, lankstus dvibalsiškumas, pagrįstas kanono plėtojimo principu, savitas derminis korloritas, dainingas legato stričhas derinami su sudėtingais dinaminiais ir muzikiniai uždaviniais, praplečiančiais instruktoriaus repertuaro rėmus, suteikiančiais pjesėms išbaigtą meninį vaizdą. Kūrinių tempai yra gana vidutiniški, beveik nesutinkame greito judėjimo muzikos. Šios pjesės lavina jaunųjų pianistų polifoninį girdėjimą, skatina pajusti balsų savarankišką plėtotę, perteikti jų registrinį, tembrinį spalvingumą.

12 lietuvių liaudies dainų fortepijonui — tai puiki galimybė ne tik geriau pažinti neišsemiamus lietuvių folkloro klodus, bet ir įvairiapusiškai ugdyti jaunųjų pianistų skambinimo įgūdžius. Kiekvienoje pjesėje autorė kelia vis naujus atlikimo uždavinius: melodijos ir akompanimento garsinio diferencijavimo, rankų savarankiškumo ir jų koordinavimo lavinimo, lygus faktoriaus judėjimo, daininogo instrumento skambėjimo, staccato bei kitų charakteringų stričių išgavimo būdus. Savita pjesių forma neretai primena kupletinę dainų struktūrą, daugelis pjesių prasideda trumpu žanga ir baigiasi codette.

Leidinių pabaigoje pateikiami lietuvių liaudies dainų, kurių temomis buvo kuriamos pjesės, tekstai. Tai padės jauniems atlikėjams geriau suvokti jų turinį, tvirtiau įsiminti melodiją, pajusti bendrą kūrinių nuotaiką, o taip pat lavinti savo vaizduotę. Tikslu, jog ir šie Nijolės Bogutaitės-Dėdinienės kūriniai plačiai paplis ne tik profesionalių pianistų pedagoginiame repertuare, bet ir muzikos mėgėjų tarpe.

Ramunė Kryžaukienė

Lietuvos istorija ir dabartis

Lietuvos Nepriklausomybės dieniai pažymėti „Baltų lankų“ leidykla išleido naują albumą *Lietuva: praeitis, kultūra, dabartis*. Leidinys pristatytas vasario 17 d. Vilniaus rotušėje.

Albumo sudarytojas Saulius Žukas sakė, kad tai — pirmasis leidinio pristatymas sau-

Liudvikos Didžiulienės raštai

Neseniai į mano rankas pateko Liudvikos Didžiulienės Žmonos Raštų I ir II tomų, išleisti 1998 m. Pradų leidyklos Vilniuje. Autorė ne šių laikų rašytoja, o žinomų rašytojų žemaitė — Žemaitės, Lazdynų Peledos ir Satrijos Raganos — bendraamžė, pradėjusi rašyti taip pat XIX a. pabaigoje, savo kūrinius spausdinusi Varpe, Ūkininke ir kituose draudžiamose laikraščiuose. Ji, kaip ir Žemaitė bei Lazdynų Peleda, savamokslė, daugiau pažįstanti kaimą, o ne miestą. Ji vienintelė ano meto moteris rytų aukštaitė tarp trijų poetų vyrų, trijų Antanų: kun. Strazdo, kun. Vienazindžio ir vysk. Baranauko bei jos laiku iškylančio kaimyno Jono Biliūno. Iš artimų jai apylinkių kilę pirmieji du Antanai buvo labai populiarūs savo dainomis liaudyje, kad sunku buvo nustatyti, kas kam priklausė. Ji rinko kaimiečių tarpe pasklidusias Strazdo dainas ir pasakojimus apie jį. Surinkta medžiaga perdavė dr. J. Basanavičiui, kuris pagraisė leidinį *Iš kunigo Antano Strazdo gyvenimo ir raštų* (Vilnius, 1911). Taip pat užrašė daug Vienazindžio dainų. Literatūros tyrinėtojų reikalaujama buvo nustatyti, kurie tų poetų kūriniai yra jų, kurie tik jiems priskiriami ar liaudies perdirbti.

Ji — Liudvika Nitaitė — yra kilusi iš Roblių k., Panemunėlio vls., Rokiškio apskrities. Tėvas nuomotojo dvarėlius. 1877 m. ištekojo už Grižionių dv. savininko, veiklaus ano meto lietuvių Stasio ram skaitytojų ratui. Išleisti šį albumą paskatino Algirdas Julius Greimas, raginęs rinkti medžiagą apie Lietuvą dar 1990 metais. Remdamiesi anksčiau išleistais nedidelės knygelės *Lietuva Pabaltijy* stilistika, leidėjai tęsė darbą, rinko medžiagą.

Leidėjai sakė neturėję tikslo sistemingai papasakoti Lietuvos istoriją. Albumą sudaro tekstai apie šalies istoriją, meną, kalbą, tikėjimus, pramones, didžiulius miestus. Leidinyje yra apie puspenktos šimto iliustracijų, daugiausia nuotraukų. Archyvinės nuotraukos surinktos iš muziejų, bibliotekų, fotografų archyvų. Didelę dalį iliustracijų sudaro nuotraukos iš Eltos archyvo. S. Žukas pabrėžė, kad albumas — naujoviškas leidinys. Jame tekstai ir iliustracijos yra gana lygiavertės. Iliustracija nekartoja teksto, judvieji santykis provokuoja skaitytoją, sudaro tam tikros įtampos lauką.

Abiejose Rotušės aukštose atidaryta nuotraukų paroda „Iš knygos archyvo“. Joje eksponuojamos ir į knyga nepatekusios nuotraukos, ir albumo maketo puslapiai. Antrame aukšte — nuotraukos iš fotografijos meistro Vytauto Stanionio kolekcijos, pirmame — dabartinių fotografų darbai.

Albumo pristatyme ir parodos atidaryme dalyvavo Lietuvos prezidento patarėjai Ramundas Mielis ir Darius Kuolys, „Baltų lankų“ leidyklos vadovai, fotografai, tekstų autoriai.

Unikalų leidinį parėmė Lietuvos 1000-mečio minėjimo direkcija, Lietuvos Kultūros ministerija, firma „Mo Do Paper Lietuva“, spaustuve „Vilpa“ (Elta)

Didžiulio. Nuo 1892 m. pradėjo bendradarbiauti Varpe, Ūkininke ir kituose draudžiamose laikotarpio laikraščiuose. Temos — praktiški patarimai kaimo moterims. Ją, jau žinomą spaudos bendradarbę, pagarsėjusią valgių gaminimo knyga, 1895 m. vasarą aplankė Jonas Jablonskis, tuo laiku mokytojas Mintaujoje (latv. Jelgava). Jis prikalbino Didžiulienę, turinčią gausią šeimą, vykti į Mintaują ir laikyti ten moksleiviams bendrabutį. Bus dvigubai nauda: motinai ten gyvenant, vaikai, nenutrukę nuo motinos, galės lankyti mokyklą, o bendrabutis pasidarys to miesto lietuvių centru.

I Mintaują L. Didžiulienė su vaikais nusikėlė 1895 m. Jos bendrabutyje apsigyveno daug mokinių, kilusių iš rytų Lietuvos, vėliau tapusių žymiais Lietuvos žmonėmis (A. Smetona, J. Tubelis). Tų pačių metų rudenį mokyklos vyresnybei įsakius moksleiviams katalikams maudą prieš pamokas kalbėti rusiškai, mokiniai atsiskė, ir atsisakiusieji buvo pašalinti iš gimnazijos. Kadangi pašalintųjų tarpe buvo ir jos bendrabutiniai, jai buvo uždrausta mokinius laikyti: Ji liko tik su savo vaikais, patėlais buvo nustatyti, kurie tų poetų kūriniai yra jų, kurie tik jiems priskiriami ar liaudies perdirbti.

Ji — Liudvika Nitaitė — yra kilusi iš Roblių k., Panemunėlio vls., Rokiškio apskrities. Tėvas nuomotojo dvarėlius. 1877 m. ištekojo už Grižionių dv. savininko, veiklaus ano meto lietuvių Stasio ram skaitytojų ratui. Išleisti šį albumą paskatino Algirdas Julius Greimas, raginęs rinkti medžiagą apie Lietuvą dar 1990 metais. Remdamiesi anksčiau išleistais nedidelės knygelės *Lietuva Pabaltijy* stilistika, leidėjai tęsė darbą, rinko medžiagą.

Leidėjai sakė neturėję tikslo sistemingai papasakoti Lietuvos istoriją. Albumą sudaro tekstai apie šalies istoriją, meną, kalbą, tikėjimus, pramones, didžiulius miestus. Leidinyje yra apie puspenktos šimto iliustracijų, daugiausia nuotraukų. Archyvinės nuotraukos surinktos iš muziejų, bibliotekų, fotografų archyvų. Didelę dalį iliustracijų sudaro nuotraukos iš Eltos archyvo. S. Žukas pabrėžė, kad albumas — naujoviškas leidinys. Jame tekstai ir iliustracijos yra gana lygiavertės. Iliustracija nekartoja teksto, judvieji santykis provokuoja skaitytoją, sudaro tam tikros įtampos lauką.

Abiejose Rotušės aukštose atidaryta nuotraukų paroda „Iš knygos archyvo“. Joje eksponuojamos ir į knyga nepatekusios nuotraukos, ir albumo maketo puslapiai. Antrame aukšte — nuotraukos iš fotografijos meistro Vytauto Stanionio kolekcijos, pirmame — dabartinių fotografų darbai.

Albumo pristatyme ir parodos atidaryme dalyvavo Lietuvos prezidento patarėjai Ramundas Mielis ir Darius Kuolys, „Baltų lankų“ leidyklos vadovai, fotografai, tekstų autoriai.

Unikalų leidinį parėmė Lietuvos 1000-mečio minėjimo direkcija, Lietuvos Kultūros ministerija, firma „Mo Do Paper Lietuva“, spaustuve „Vilpa“ (Elta)

Juozas Masilionis